

Piękno nożycami cięte. Brzezińska wycinanka ludowa

W polskiej sztuce ludowej wycinanki pojawiły się w XIX wieku. Miały charakter wyłącznie zdobniczy, bez aspektu religijnego. Dekorowano nimi wnętrza izby wiejskiej. Zawieszano i wyklejano na ścianach, powalach, wokół okien i na ramach obrazów. Zakładano pojedynczo lub w układzie pasowym. Kolorowy papier tworzył atmosferę ciepła i radosnego nastroju najczęściej w biednych chatach. Wykonywano je w okresie Wielkiego Postu przed Wielkanocą. Kobiety zbierały się w jednej z chałup i robiły w gromadzie, jak również w zaciszu własnej izby, ozdoby z papieru. Doradzały sobie, dobierały wspólnie kolorystykę papieru.

Ziemia Brzezińska jest odrębnym regionem etnograficznym. Można zauważyć naleciałości i wpływy przyległych terenów, ale tworzy też własną odrębność kulturową. Widzimy to również w zdobnictwie wewnątrz.

Wycinanki brzezińskie dzielimy na dwie grupy. Pierwsza to wycinanka o motywach geometrycznych, druga zaś to wycinanka figuralna. W większości wykonywano je z jednokolorowego papieru, ale można też spotkać wielobarwne naklejanki. Najczęściej występująca w regionie forma wycinanki to gwiazda brzezińska. Tworzył ją układ geometrycznych wzorów wpisanych w koło, zaś w obwód wkomponowywano ażurowe kółka z kuleczkami, a w środku kształt gwiazdy lub koła. Wycinankę figuralną tworzono z papieru glansowanego. Wyobraża ona przeważnie kilka postaci ludzkich stylizowanych, złączonych ze sobą tułowiem i rękami. Archaiczna wersja tej wycinanki to pojedyncza postać kobieca o rękach rozłożonych, odsuniętych od tułowia, złączonych nogach, stopach odstawionych na zewnątrz, ubrana w strój ludowy.

Inną charakterystyczną ozdobą papierową dawnej wsi brzezińskiej są różgi. Z dolnej części przypominającej doniczkę wyrastają trzy gałązki - jedna środkowa wyższa i dwie niższe zakończone wachlarzykiem z różnokolorowego papieru. W środku umieszczano miniaturki naklejanki kołowej w kilku kolorach. W brzezińskim spotyka się też wycinanki ze stylizowanych kwiatów ukształtowanych z nałożonych na siebie kolorowych płatków. Łodyżki wykonywano z wielobarwnych pasów papieru (w środku kolorowe kółeczka). Dół zwijano kokardą.

Cebula to typowa wycinanka dla regionu brzezińskiego i rawskiego. Wykonana z kolorowego papieru w kształcie wyrastającego z doniczki kwiatu o wielu symetrycznych

gałązkach zaokrąglonych na końcach. Górę wycinanki dodatkowo zdobiono, tworząc w kopule kwiat. Doniczkę dekorowano pasami papieru.

Naklejanki brzezińskie kołowe to kilka warstw papieru kolorowego naklejonego na błyszczący podkład (sreberko). Składały się z wielu kół, coraz mniejszych. Brzegi ozdobnie przycinano. Ten typ naklejanki był typowy dla XIX- wiecznego wnętrza izby wiejskiej.

Sceny figuralne na wycinankach brzezińskich prezentowały barwne ilustracje życia wiejskiego. Proste formy wycinanki uzupełniano barwnością papieru jednokolorowego lub przebogatą grupą tęczy barw. Wzory otrzymywano poprzez wielokrotne składanie papieru, po rozłożeniu powstawał efekt koronki. Wycinano je używając nożyc do strzyżenia owiec, których ostrza naciskano kciukiem. Wystrzygano wzorzyste ornamenty.

Do zdobienia izby wiejskiej wykorzystywano także papierowe firanki z ażurowymi wzorami o motywach geometrycznych. Zawieszano je w małych okienkach zwłaszcza w okresie Wielkiej Nocy. "Ząbkami" dekorowano półki ("Kącik świętości", kredens i inne meble w izbie wiejskiej). Firanecki były w powszechnym użyciu na wsi brzezińskiej jeszcze w latach pięćdziesiątych XX wieku.

Wycinanki ze zbiorów Działu Etnograficznego Muzeum Regionalnego w Brzezinach wykonały twórczynie ludowe w latach 70. i 80. XX wieku: Agnieszka Lasota z Sangrodzia (figuralne, pasowe, kwadratowe), Franciszka Zawarżyńska z Zawady (pasowe, różgi), Anna Andryszek z Łaznowa (gwiazdy), Józefa Rogowska z Tobiasz (różgi, figuralne), Józefa Kobalczyk z Łaziska (naklejanki brzezińskie, cebule).

Kobiety potrafiły, mimo niewielkich możliwości materialnych, stworzyć barwny i radosny dom. Do tego wykorzystywały kolorowy papier i własną wyobraźnię twórczą. Dłonie artystek ludowych przemieniały zwykłą fakturę papieru w maleńkie arcydzieła sztuki ludowej. Używały do tego ciężkich, prymitywnych nożyc do strzyżenia owiec. I to właśnie one i ręce twórczyń ludowych tworzyły kolorowy i piękny świat brzezińskich wycinanek ludowych.